

AKILLI DEVLET VE MCDONALDSLAMA ÜZERİNE BİR ANALİZ

Abdullah AYDIN¹, Ömer Fuad KAHRAMAN²

Öz

Devlet kavramı ortaya çıktığı andan itibaren çağın gereklilikleri ve gerçeklerine göre şekil almıştır. Bunun yanında tarihsel süreç içerisinde incelendiğinde benzer çağlarda farklı coğrafyalarda benzer yönetimlerin uygulandığı da dikkat çekmektedir. Ancak her ülkenin sosyal, siyasal ve ekonomik yapısına göre devlet mekanizmasının farklı karşılık bulması söz konusudur. Teknolojik gelişmelerin son yarım asırlık süreç içerisinde çok hızlı ilerlemesi ve devlet yönetiminin içine düşmüş olduğu krizler nedeniyle yeni arayışlar söz konusu olmuştur. Bunun için ise en çok tercih edilen yol iyisini kopyalamaktır. Bu noktada çalışmanın da ana eksenini oluşturan tartışma küreselleşme ile toplumların birbirine benzemesinin devletler bazında da ortaya çıkmasıdır. Kamu yönetimlerinin içine düştüğü durumu analiz etmeyi hedefleyen çalışma akıllı devlet ve McDonaldslama kavramları üzerinde analiz yapmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Devlet, Kamu Yönetimi, Akıllı Devlet, McDonaldslama.

JEL Sınıflandırması: H83, D70, D79, D73.

AN ANALYSIS ON THE SMART STATE AND ITS MCDONALDIZATION

Abstract

The concept of state has been shaped according to the requirements and realities of the age since its emergence. In addition, when analyzed in the historical process, it is noteworthy that similar governments have been implemented in different geographies in similar eras. However, the state mechanism responds differently according to the social, political, and economic structure of each country. Due to the rapid progress of technological developments in the last half century and the crises that the state administration has fallen into, new searches have been in question. The most preferred way to do this is to copy the best. At this point, the main axis of this study is the emergence of the similarity of societies with globalization on the basis of states. The study, which aims to analyze the situation that public administrations have fallen into, analyzes the concepts of smart state and McDonaldsization.

Keywords: State, Public Administration, Smart State, McDonaldsization.

JEL Classification: H83, D70, D79, D73.

¹ Doç. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İİBF Kamu Yönetimi Bölümü, abdullahaydin01@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-1785-4999.-

² Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, kahraman.fuad@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4199-5038.

1. Giriş

Kamu yönetimi, özellikle son dönemde post modern dünyanın getirdiği birtakım yenilikler ve düşünce değişimleri ile katı bürokratik, merkeziyetçi yapı yerine daha esnek, hesap veren, şeffaf, kalitenin her kademedede önemli olduğu ve katılımcı yönetim anlayışının ön plana çıktığı, (Tunç, 2015: 191) yönetimin birçok aşamasına teknolojinin uyarlandığı ve yeni hizmetlerin sunulması anlamında ciddi dönüşümler geçirmiştir. Dünya üzerinde özellikle teknoloji alanındaki değişimler, kamu yönetiminde hizmet sunumunun en az özel sektördeki kadar değişimlere ayak uydurması gerektiği fikrini benimsetti. Teknolojik ilerlemelerin ve bununla temas eden devlet hizmetlerinin giderek akıllılaşması, veri analizinden karar verme metodlarına kadar yapay zekadan faydalanan, hizmet sunumunda internet ve teknolojiyi yerelden ulusa tüm kademelerde değerlendirme imkânı arayan bir kamu yönetimi gerçeğini de ortaya sermiş oldu. Bu süreç içerisinde aynı zamanda kamu yönetimi, klasik yönetim anlayışlarından post modernizmin getirdiği pek çok farklı paradigmayı da benimsemiş; bu yeni benimsenen fikirlerle birlikte teknolojinin ve getireceği nimetlerin iştahı, yönetim aktörlerini heyecanlandırır hale getirmiştir.

Yönetim süreçlerine teknolojinin dahil edilmesiyle her ne kadar 1950'li yılların öncesinde rasyonel yaklaşımlarda görülen mekanik karar verme modellerinin tekrar moda olması riski bulunuyor olsa da kamu yönetimi tarihi, insanı sadece yönetilmesi ve hakkında karar verilmesi gereken bir parça olarak görmeyeli uzun yıllar olmaktadır. İnsanın sosyal bir varlık olduğuna ikna olmuş gözükken kamu yönetimi yaklaşımları, aslında son dönemde teknolojinin getirdiği yenilikler içerisine şeffaflık, hesap verebilirlik, iyi yönetim, yönetişim, katılımcılık gibi unsurları da dahil etmiş; rasyonel alana çekemediği insanın sosyal alanını, bu alana rasyonelliği doldurarak müdahale etmeye çalışır gözükmektedir. Bu bağlamda bu çalışma, klasik yönetim yaklaşımlarından olan Weber'in fikirlerinden etkilenerek ortaya çıkan McDonaldlaşma kavramını, yönetişimin temel ilkeleri minvalinde ele alıp değerlendirecektir. Çalışmanın temelinde, Weber'in ortaya koyduğu bürokratikleşmenin, ortaya konduğu yılların rasyonel toplumlarından ziyade günümüze post modern toplumlarının post modern bürokrasilerinde daha yüksek görülmesine ilişkin riskler değerlendirilmeye alınacaktır (Gündoğan ve Seçkiner Bingöl, 2024: 171-172).

McDonaldlaşma kavramının temel ilke ve değerleri, her ne kadar özel sektör içerisinde insafsız verimlilik isteyen, hesap verme ve şeffaflık konularında ilgili olsa da rasyonelliğini kaybetmiş sistemlerin yapısal analizini ortaya koymuş olsa da aslında post modern toplumların Weber'in fikirlerine göre ne denli bürokratikleşebileceğini de açığa çıkarmış gözükmektedir. Çalışma, literatürde yer alan ikincil kaynaklar üzerinden yönetişimin temel ilkeleri ile McDonaldlaşmanın temel niteliklerini tematik analize tabii tutmuş, buradan elde edilen kavramları kamu yönetiminde teknolojik devlet hakkında yapılan çalışmalara tatbik etmiştir. Elde edilen temalar şeffaflık, hesap verebilirlik, verimlilik ve rasyoneliktir. Bu temalar yönetişimin de içerisinde yer alan ortak unsurlar olmakta birlikte yönetişimin, kamu yönetiminde hizmet sunumunu bu kavramlarla yüceltmek istediği görülmektedir. Fakat McDonaldlaşma kavramıyla birlikte bu kavramların aslında pejoratif anlamlar içerdiklerini ve modern toplumları post bürokratik yapıya büründürmede birer araç olarak ortaya çıktıkları ihtimali değerlendirilmektedir.

Özetle, klasik kamu yönetiminin rasyonel kamu yönetimi yaklaşımları ile bürokratikleşmeye ittiği modern toplumlar, e-devlet ve yapay zekâ gibi teknolojik uygulamalar ile post modern toplumları post bürokratik bir yapıya doğru sürüklemektedir. Yapay zekanın yönetimde ve karar vermede etik davranıp davranmayacağına ilişkin tartışmaların önemini muhafaza ettiği bu dönemde aslında teknoloji aracılığı ile neo-liberal yaklaşımlarla küçüldüğü iddia edilen devlet ve yönetimin, gerçekçe nerede olduğunun tartışılması önemlidir. Çalışma, bu noktada kamu yönetimi ve modern toplum arasındaki ilişkinin boyutunu, teknolojik gelişmeler ışığında tekrar ele almayı amaçlamaktadır.

Çalışma kapsamında ilk önce yönetim ve yönetişim hakkında temel bilgiler sunulmuş, daha sonra McDonaldlaşma kavramı irdelenmiştir. Bu iki başat konunun ortak noktaları vurgulandıktan

sonra teknolojik devlet ve yönetim hususunda, yönetim ile iç içe geçen kısımları değerlendirilmiştir.

2. Kamu Yönetiminde Yönetim ve Yönetişim

Bir kamu yönetimi kavramı olarak yönetim, özellikle son dönemde yeni kamu yönetimi yaklaşımlarının güncel olduğu bir anlayış içerisinde farklı anlamlarla nitelendirilmektedir. Yönetişimi, basit anlamda yönetim süreci aktörlerinin yönetime katılması olarak gören fikirler bulunmakla birlikte, tamamen "yönetim" kelimesinin yerini aldığı veya alacağını iddia eden fikirler de bulunmaktadır. Yönetişim hakkında ortak bir tanımda uzlaşamaması, kamu yönetiminde güncel kavramlar söz konusu olduğunda sıklıkla görülmektedir. Ancak yönetim ifadesi ile ortaya konulmak istenen belli bir paradigmanın veya paradigma değişiminin de varlığı yadsınamaz (Erdem ve Çiçekli, 2023: 286-287).

Yönetişimin ne olduğundan bahsetmeden önce yönetişimin tarihi seyri içerisinde nasıl şekillenmiş olduğuna eğilmek, onun anlamını ortaya çıkarmak bakımından yerinde olacaktır. Yönetişim, modern sonrası dönemde henüz ortaya atılmadan önce yönetim, hâkim şekilde akılcı bürokratik bir idare yapısındadır. Klasik yönetim anlayışı, Feodalizmin yıkılmasından sonra kapitalizmle birlikte ulus devletlerin vazgeçilmez devlet yönetim biçimi olarak yerini almıştır. Geçen yıllar içerisinde bürokrasi hakkında pek çok olumsuz düşünce geliştirilmiş olmasına rağmen bürokrasi, basit anlamda işlerin yavaş işlenmesi, kırtasiyecilik, verimsizlik gibi pejoratif anlamlarından çok daha ötededir (Karasu, 2009: 81). Bürokrasi, özel ve kamu alanlarında yönetimin günümüzde dahi neredeyse tek biçimidir; az ya da çok tüm örgütlenmelerin içerisinde kendisine yer bulmuştur. Nitekim bürokrasi kamu yönetimi alanında meydana gelen değişim ve dönüşümden doğrudan etkilenmiştir (Belli, 2017: 115).

Klasik anlamda bürokrasi, devlet yönetiminde kamu politikalarını uygulayan yapısal gücün adıdır. Bu güç, siyaset ve kamu yönetimini birbirinden ayırmayı düşünen Amerikan bilimsel yönetim yaklaşımlarından, devletin neredeyse komaya gireceği kadar küçültülmesini ve böylece gündelik hayatın aşırı durumları dışında vatandaşların onu göremeyeceği sanrısındaki fiktif neo-liberal yaklaşımlara kadar varlığını korumayı başarmıştır. Hatta çalışma kapsamında da değerlendirileceği üzere bürokrasi, artık Weber'in de iddia ettiği gibi toplumun içerisinde kendisine gün geçtikçe çok daha fazla ses bulabilmektedir. Bunu yaparken de demokrasinin, eşitliğin, iyi yönetimin ve teknolojinin gelişmelerinden faydalanır gözükmektedir (Genç, 2012: 52).

Bürokrasi, post modern toplumların iddiası ile bir anlamda risklerinden dolayı olası alternatifleri ile değiştirilmesi gereken bir yönetim sistemidir. Bu iddia, yönetişimin doğmasında temel etkenlerden birisi olmuştur. Bürokrasi, yönetimde nesnellik, hukuksallık ve uzmanlık temellerine indirgenebilecek birtakım nitelikleri barındırmakla birlikte yönetim, bu kavramlara doğrudan karşı durur gözükmemektedir. Bunun yerine yönetim, bu kavramların ulaşmak istedikleri nihai hedefi muhafaza etmiş; esasen sadece bu hedefe ulaşılması noktasındaki araçlarını yeniden yorumlamıştır. Bu hedef, yönetimin etkili ve verimli olmasıdır. Gerçekte ele alındığında modern yönetim teorilerinin neredeyse tamamında yönetimin etkili ve verimli olmasının dair genel bir istek, beklenti ve niyet bulunur. Aslında yönetim teorilerinin de amacı - Weber'in de amacı- yönetimi etkili ve verimli kılmaktır. Yönetişim, burada bürokratik yönetim anlayışına "post" ekini getirip, post bürokratik bir yapıda yönetim araçlarını, süreçlerini, aktörlerini, paydaşlarını, taraflarını, eğilimlerini değiştirmek peşindedir. Nitekim yönetim devlet aygıtı içerisinde yer alan bütün aktörlerin eşgüdüm halinde çalıştığı ve paydaş olarak hareket ettiği sistemin adıdır (Belli v.d., 2019: 257).

Bürokrasi, son dönemde adı yeni kamu işletmeciliği veya eleştirel yaklaşım olsun, ortaya çıkan tüm örgüt modeli yaklaşımları tarafından olumsuz anlamla eş görülüp eleştirilmektedir. Bu eleştiriler, bürokrasinin hantal, verimli olmayan, toplumun gereklerini karşılayamayan, aşırı büyük ve kırtasiyecilikle dolu olduğu gibi noktalarda hemfikirdir (Ömürgönülşen, 2003: 4). Fakat post bürokratik yaklaşımlarla bürokrasi, toplumun ihtiyaçlarına başat esnek ve hızlılıkta bir yeni

modelle değiştirilmeli, bu değişim de toplumun ve kamu örgütünün ortaklığında neredeyse benzer aşamalarla dünyanın her yerinde gerçekleştirilmelidir (Karataş, 2020: 539-540). Halbuki bu kavramlarla bürokrasiyi eleştirmek bile Weber'in, kamu örgütlerindeki aşırı eğilimler sonucu toplumu bürokratikleşmeye itmesiyle oldukça benzerdir. Weber, ortaya koyduğu fikirlerinde toplumun, kamu örgütünün gücü ve büyüklüğü karşısında marjinal durumlarda bürokrasinin hiyerarşik, katı, biçimsel, emir komuta zincirine bağlı, kırtasiyecisi, kuralcı ve yapısalcı yönlerini benimseyerek sivil toplumdan özel sektör alanlarına kadar toplumu oluşturan farklı şemalarıyla "bürokratik" davranacaklarını iddia etmektedir. Bu durum, bir anlamda bürokrasinin demokrasiyi "işgal" etmesidir; artık demokratik temel değerlerin bu türden toplumlarda önemsenmediği ve pratik işlevlerini kazanamadığı veya kaybettiğini söylemek mümkündür. Ayrıca klasik yönetim yaklaşımlarından birisi olan İdeal Tip Bürokrasi, Weber'in geliştirdiği ve adından da anlaşılacağı üzere "ideal" olanı yansıtmaktadır. Yani post bürokratik yaklaşımların da iddia ettiği üzere "en iyi tek yol" algısı, aslında daha öncelerden beridir kamu yönetimi yaklaşımlarının aşına olduğu bir kavramdır. Post bürokratik yaklaşımların bu türden fikirler için modernleşme, batılılaşma veya kamu yönetiminde reform ile farklı söylemleri kullanmaları, olanın yeniden icadı gibidir; daha acı şekilde Weberyan bürokratik yaklaşımlarında da yeniden keşfi gibi gözükmektedir. Post bürokratik yaklaşımların kamu yönetimini yatay, esnek ve hizmet-vatandaş odaklı bir yapıya dönüştürme eğilimleri içerisinde toplumun bir anlamda tek bir ideal tipe ulaştırılması yönündeki istek ve beklentilerin yattığı söylenebilir. Bu anlamda post bürokratik yaklaşımların bürokrasi eleştirilerine daha ziyade toplum içerisinde ve toplum ile kamu arasındaki ilişkiler ağına odakları görülmektedir (Ateş, 2003: 58).

Teknoloji alanındaki değişimler, toplum içerisinde ve kamu ile arasındaki ilişkiler biçimini yeniden dizayn ederken (Birand, 2006: 65-67) aynı zamanda yeni bürokratik yaklaşımlarla ve bunların kamu yönetimindeki karşılıkları ile de ilişkilendirilebilmektedir (Gündoğmuş, 2021: 4). Başka bir ifade ile bürokratik denetimden girişimciliğe, dikey emir komuta hiyerarşisinden yatay esnek örgütlenme ve kariyer biçimine, meslek garantili istihdamdan sözleşme ve hatta iş temelli istihdamda kadar "değişen" bir yapı görülmektedir (Gray ve Garsten, 2001: 229). Bu değişimler kendisini örgüt yönetimindeki yapısal bu türden değişimler kadar kamu tarafındaki düşünce değişimi ile de göstermiştir. Kamu yönetiminde hukukilik, şeffaflık, açık yönetim, tarafsızlık, hesap verebilirlik gibi kavramlar, bu değişimlerle birlikte hareket etmiş; nihayetinde özel sektörün örgüt yönetimindeki rekabet edebilirlik ve verimlilik seviyelerindeki açık ara başarısı, tüm örgüt yönetimi biçimlerini temelinden değiştirmiştir.

Bu değişimlerin temelinde bürokratik örgütlerdeki otorite ve liyakat eksenli tartışmalar da bulunur. Bu tartışmalar göre post bürokratik örgütlerde çalışanlar daha esnek, katılımcı, girişimci olmalıyken aynı zamanda otorite de buna müsaade eden biçimde kurgulanmalı; liyakat esasları da buna uygun şekilde tasarlanmalıdır (Heper'den akt. Övgün, 2010: 55). Yani örgüt sadece yapısal olarak değil, insan unsurları ile de değişmelidir. Yönetimlerin yetkilerini devrettikleri, şeffaflığı ve hesap vermeyi önemsedikleri, denetimleri ceza değil kalite odaklı gerçekleştirdikleri, iş ve işlemlerin yürütülmesi hususunda esneklik sağladıkları, politikaların geliştirilmesinde ve uygulanmasında paydaşların süreçlere dâhil edildikleri demokratik, katılımcı, insanî bir yapının kurgulandığı söylenebilir (Çelik, 2015: 150).

Post-modern yaklaşımların yanında bürokrasiyi yeniden Weberyan biçimde ele alan neo-weberyan yaklaşımlarda ise yine performans ve rekabetin değişimi, örgütlerde köklü dönüşümleri beraberinde getirmiştir. Buna göre örgütler, denetim, hiyerarşi ve otorite biçimlerinde kaçınılmaz şekilde bir dizi değişimler yaşamışlardır (Özdoğan, 2018: 597-600, Solomon, 2013: 222-225). Denetimler, ceza odaklı olmaktan ziyade çalışanların hizmet sunumunu daha iyi hale getirmenin yollarını aramıştır. Hiyerarşi yine benzer şekilde çalışanların hizmet sunumlarındaki kaliteyi artırmanın aracı olarak yetki devrini, katılımcılığı, karar alma süreçlerindeki esnekliği temel almıştır. Weber'in hukuki zemine konuşturduğu rasyonellik ise memnuniyet ve kalite odaklı bir yapıya bürünmüştür. Giderek özel sektör yapılanmasına yaklaşan bu kamu işletmeciliği anlayışında nihayetinde temel amacın vatandaşların memnuniyetini sağlamayı amaçlayan, bu

memnuniyet için örgüt içinde ve dışında rekabet eden bir kamu örgütlenmesi söz konusudur (Lynn, 2008: 17-20). Yöneticilerinden çalışanlarına, işe alımlardaki liyakat esaslarından yönetimin hukuki boyutlarına ve istihdam yapısına kadar bunu görmek kolaydır. Fakat kolay görünmeyen de şudur ki, bu yeni tip örgüt biçimlerinde dahi otorite, denetim, hiyerarşi tamamen ortadan kalkmamış, biçim değiştirmiş ve hatta bu form değiştirdiği yeni biçiminde daha yoğun bir şekilde hissedilir olmuştur. Zira performans yönetimi veya stratejik yönetim gibi yönetim araçlarının kullanılması, bunların kullanılmadığı modern yönetim çağlarında çalışanları kariyer, istihdam, kişisel gelişim, iş ve işlemleri yerine getirme gibi hususlarda özel sektöre daha yakın hale getirmiştir (Dunn ve Miller, 2007: 352).

Yönetim biçiminde yaşanan bu keskin değişimle birlikte yönetimde ortaya çıkan yeni paradigmaya “yönetişim” adı verilmiştir. Yönetişim kelimesine dair etimolojik kökenler Yunan medeniyetine kadar geriye götürülse de aslında bu kavramın kamu yönetimi içerisinde kendisine yer bulması 1970’lerden sonra dünya genelinde hızla kamu yönetimlerine olan güvenin sarsılması ve aynı zamanda özel şirketlerin buna karşın başarılar elde etmesinde yatmaktadır. Kamu bürokrasisi, Amerika’da, İngiltere’de ve Avrupa’nın gelişmiş ülkelerinde hükümet başarısızlığına¹ dair bir dizi çalkantı ve değişim talebiyle sarsıldığında artık iyiden iyiye konumu zayıflayan bürokrasi, yerini farklı yönetim yaklaşımlarına bırakmak zorunda kalmıştır (Ökmen ve Görmez, 2009: 118). Siyasetçiler eliyle gerçekleştirilen bir dizi değişim hamlesi, hem devleti hayati fonksiyonlarına kadar geri iterek sıkıştırıyor, hem de bürokrasinin de kaderini benzer şekilde tayin etmenin yanında, var olan biçimini de yeniden tasarlanmanın peşinde oluyordu. Amerika’daki Watergate Skandalı, White Paper Skandalı, Vietnam Savaşının sonuçları, İngiltere’de Thatcher hükümetlerinin neoliberal yaklaşımları, Petrol Krizi ve nihayetinde kaynakların sınırlanması ile artan küresel rekabet, bürokrasinin klasik yapısında hızlı değişimlerin de habercisi olmuştur. Bu olaylar ışığında devlet yönetimi, bürokratik mekanizmalarını güncellemek ve onları farklı bir çehre ile daha güncellenmiş bir seviyeye dönüştürmek durumunda kalmıştı (Akdoğan, 2015: 2-3).

Yönetişim, devlet mekanizmasında büyümeyi önceleyen, düzenleyici, tüketici odaklı, sivil toplum merkezli, yerleşme temelli, müşteri odaklı, esnek istihdamlı, azaltılmış denetim (Övgün, 2010: 73) mekanizmaları ile bürokrasinin temel yapılarına ve ilkelerine karşı duruş sergiler gibidir. Fakat bürokrasi, bir devlet yönetim biçimi iken yönetişim sadece ve sadece bu yönetim biçimleri içerisinde ele alınabilecek farklı bir yaklaşımdır. Zira bürokrasi, en sabit anlamıyla devletin yönetim aracı ve şeklidir; bürokrasiler değişebilirken ortadan tamamen kalkmazlar. Aksine, yönetişim modelinin amacı da bürokratik yönetim biçimini ortadan tamamen kaldırmak değil, onu verimli, etkili ve etkin bir yönetime dönüştürmektir.

Yönetim anlamıyla bürokrasi ve yönetişim, kendi aralarında çelişiyor veya rekabet ediyor gözükseler de ortak oldukları asgari nokta, toplumun sosyal, ekonomik, idari ve siyasal yaşamını şekillendiriyor olmalarıdır (Kennett, 2008: 12). Zira devletler, o veya bu şekilde bir yönetim ortaya koyar ve aynı zamanda üzerinde yükseldikleri toplumları da buna uygun şekilde biçimlendirirler. Bu biçimlendirme, bürokrasi ve yönetişim açısından farklılıklar arz ediyor olabilir; fakat temelinde biçimlendirme niyeti bakidir. Biçimlendirilen toplumların ise yönetim yapılarına göre farklı şekillerde form alacaklarını söylemek zor olmayacaktır; bürokratik bir yönetim bürokratik bir toplum, yönetişim temelli bir bürokrasi ise buna uygun bir toplum doğurabilecektir. Her iki alanda da devletin toplumu “bürokratikleştirdiğinden” bahsetmemek olmaz.

Hangi yönetim yaklaşımına uygun olacağına bakmaksızın bu yönetim yaklaşımlarının tamamında toplumu şekillendirecek bir dizi mekanizmanın hazır bulunduğunu ifade etmek

¹ Hükümet başarısızlığı ifadesi kamu yönetimi yaklaşımları arasında devletlerin yönetim biçimlerine iktisadi yaklaşımlardan bir tanesidir. Bu yaklaşıma göre kamu yönetimleri, nihayetinde yönetim faaliyetleri bakımından başarısız olmak durumundadırlar. Çünkü özetle mesela kamu hizmetleri doğası gereği kârlılık güdemez, toplumun tamamını ve genel çıkarlarını gözetmek durumundadır ve somut veriler yerine soyut değerleri gözetmek zorundadır. Bu türden şartlar altında kamu yönetimi, hizmet alanlarının kendisine has iktisadi yapısı gereği rekabetten ve verimlilikten yoksundur. Bu durum da başarısızlığa ilanihaye yol açacak bir durumdur (Matsunaga ve Yamauchi, 2004: 232-233, Le Grand, 1991: 425-430).

gerekir. Bürokrasi yaklaşımı kadar yönetim anlayışı da toplumu bir şekilde biçimlendirmenin peşinde; ona yeni bir form kazandırmak niyetindedir (Çukurçayır, 2003: 120). Bu niyet, toplumun yönetim araçlarına katılım sağladığı, yönetimin esnetildiği ve yerelleştirildiği, şeffaflık ve hesap verebilirliğin önemsendiği, rasyonelliğin ve meşru yönetimin hukukilik kadar bu temel değerlere de yakınlaştırıldığı, halkın/vatandaşın karar alma süreçlerinden politika uygulama adımlarına kadar ön plana çıkartıldığı hususlarında kendisini ele vermektedir (övgün, 2010: 57). Bu anlamda yönetim; katılım, hukukun üstünlüğü, şeffaflık, duyarlılık, uzlaşodaklılık, eşitlik ve kapsayıcılık, etkililik ve verimlilik ve hesap verebilirlik gibi temel ilkelerle ölçülmektedir (Maruf ve Gündoğmuş, 2021: 18).

Yönetişim kavramı alan yazında değerlendirildiğinde kavram, bu fikirler temelinde belli kavramlarla ilişkilendirilmiştir. Kaynaklarda yer alan ifadeler, kavramın tanımı noktasında ortak bir metne sahip olmasa da belli temel ilkelerin yönetim kavramını karşıladığı hususunda hemfikir gözükümlerler: Açıklık ve Şeffaflık, Hesapverebilirlik, Katılımcılık, Stratejik Planlama, Etkinlik ve Verimlilik, Cevap verebilirlik, Hukukun üstünlüğü, Eşitlik, Tutarlılık (Cingi, 2021: 26, Dilaveroğlu, 2020: 48-52, Gençkaya vd 2021:707, Demir vd. 2017: 142, Yalçın, 2010: 37-51, Cingi, 2021: 20-27, Graham vs, 2003: 3, Edgar vs 2006: 9-17, Eisenberg, 1992: 1271, Botcway, 2000: 180, Taylor, 200: 110-115). Tanımların benzer temel argümanlar içermesinde Dünya Bankasının 1992 tarihli Yönetişim ve Kalkınma adını taşıyan raporu önemli bir yere sahiptir. Dünya Bankasının bu raporu, Afrika'nın sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bir analizini içerirken o tarihe kadar literatürde tartışma konusu olan yönetim kavramını da en üst noktadan değerlendirmeye açmıştır (WB, 1992: 3). Yönetişim, böylelikle az ya da çok ortak bir tanım ve metne sahip olmuş; dahası yönetim kavramı ile değinilmek istenilen temel niteliklerin neler olduğu konusunda asgaride bir mutabakata varılmıştır.

Yönetişimin bahsedilen bu temel ilke ve değerleri, belli başlıklar altında toparlanabilir. Bunlardan ilki yönetim ile devlet yönetiminin katılımcılığı önceliğidir. Bu değişim, kamu yönetiminin artık politika paydaşları ile birlikte yönetim meselelerine karar vermesi gerektiği fikrinden yola çıkmaktadır (Seçkiner Bingöl, 2021: 1950). Bu fikre göre yönetim, klasik anlamıyla tepeden, hiyerarşik ve dikey yapılamaz; bunun yerine ağlar arasında, esnek ve yatay yapılmalıdır. Yani yönetimde yöneticiler karar verirken örgütün çevre unsurlarına ve bu değişkenlere uygun karar vermek, çalışanları ve karara muhatap özel ve sivil kesimleri de bu karar süreçlerine ortak etmelidir. Kamu yönetiminde Yerel Gündem 21 uygulamaları, bu temel ilkelerin bir tezahürü niteliğindedir.

İkincisi ise yönetişimin, devletin piyasa aktörü rolünden sıyrılarak piyasa düzenleyici bir yapıya bürünmesidir. Kamu bürokrasisi, yine kural koyucu ve oyunun belirleyicisidir; fakat piyasada hâkim ve müdahil rolünden çok uzaktır; bunun yerine piyasa rekabet ve verimliliği kendi serbestiyeti içerisinde bulmalıdır. Bu fikir, yönetim ilkesinin, aynı dönemde kendisiyle başat yeni kamu işletmeciliği anlayışı ile ne kadar ortak yönünün olduğunu göstermesi bakımından kıymetlidir (Atay, 2006: 127). Zira yeni kamu yönetimi anlayışının bürokrasiye karşı değişen pejoratif bakış açısının son dönemdeki merkezi konumunda olduğu bilinmektedir (Üstüner, 2000: 22). Düzenleyici devlet yapısının ötesinde bürokrasiden yeni beklenti, yapılması gerekenleri yapmak yerine yapılması gerekenlerin yapılmasını sağlamaktır (Tekeli,1996: 47).

Yönetişimin temellerinde yer alan felsefe, 1980'li yıllarda piyasa için küçük devlet, fikrini savunurken 1990'lı yıllarda piyasa için etkin devlet yaklaşımını benimsemiştir. Piyasaya kamu müdahalesi önceleri hoş görülmemişken daha sonra piyasanın temel niteliklerini korumak ve rekabeti muhafaza ederek verimliliği artırmak noktasında devlet düzenlemelerine ihtiyaç olduğu sonucuna varılmıştır (Stiglitz, 2004: 2-10, Öniş ve Şenses, 2005: 264-267). Devletin bir anlamda tekrar oyuna dahil olduğu bu süreçte önceki döneme kıyasla otoritesini zayıflattığından, piyasada eşit koşullarda rekabet edecek neredeyse bir şirket veya özel sektör kuruluşuna dönüştürüldüğü görülmektedir (Drache, 2001: 24-26).

Yönetişim kavramına yüklenen anlamın dönüşmesi ve gelişmesiyle birlikte akademik yazında bu konuda yapılan tanımlamalarda da farklılıklar yaşanmaktadır. Farklı disiplin dallarınca yönetişimin kendi alanları kapsamında değerlendirilmesinin de bu çeşitliliği katkısı bulunmaktadır. Sosyal bilimlerde genellikle ortaya çıkan bu sorun, genel ve kapsayıcı tanımların geliştirilmesini zorlaştırmaktadır. Yönetişim kavramı açısından bu kapsamda yapılan bir kavramlaştırma çalışmasında yönetişim şöyle tanımlanmıştır (Mecek ve Kocakula, 2019: 196);

“Yerel, bölgesel ya da ulusal düzeydeki sosyal, siyasi ve ekonomik konularda mevcut olan yönetsel ve politik karar alma yetkisinin salt kamu sektörünün (özellikle devlet idaresi merkezli) tekeline bırakılmadan; bu politikaların ortaya konulması, uygulanması, denetlenmesi ve sürekliliğinin sağlanması sürecinde doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenen merkezi idare (devlet), yerel idareler (il özel idareleri, belediyeler, köyler), kamu kurumları, özel sektör kişileri, sivil toplum kuruluşları (STK) ve hizmet alan diğer kişilerin; politik bir denge içerisinde tüm paydaşlarca karşılıklı olarak, birlikte ve birbirleri ile etkileşim içerisinde kullanıldığı; katılımcı, çoğulcu ve çok merkezli yönetim modelidir”

Çalışmanın devamında, neredeyse özel şirket mertebesinde değişim yaşayan kamu sektöründe, bu konudaki kavramı post modern bir noktaya taşıyan George Ritzer’in yakın tarihli eserinde (McDonaldlaşmanın Sosyolojisi, 1993) bahsettiği kuramından bahsetmek yerinde olacaktır. Kamu sektörünün klasik Weberyen bürokratikleşme halinden, bürokrasinin yaşadığı değişimler ile kurtulduğu fakat yine de değişen bir bürokratikleşme haline tutulduğunun tahlil edilmesi gerekmektedir.

3. McDonaldlaşma ve Weberyen Kamu Bürokrasisi

McDonaldlaşma, kuramcısı Ritzer’in aslında hızla küreselleşen dünyaya, küreselleşmenin bir aracı olarak özel şirketler gözlüğünden baktığı bir değerlendirmedir. Ritzer, kuramı 1993 yılında kaleme aldığı McDonaldlaşmanın Sosyolojisi isimli eserinde ele almış olsa da kuram, ünlü sosyolog ve kuramcı Weber’in rasyonel bürokrasi kavramından oldukça etkilenmiş benzetmektedir. Weber’in, devletlerin hizmet aracı olarak kullandıkları bürokrasinin, bir anlamda toplumun içerisinde yeniden üretilir ve bu örgütlenme biçimine dayanılır hale geldiğinde ortaya çıktığını ifade ettiği bürokratikleşme kavramının (Zeybekoğlu ve Alkan, 2021: 654-655), yani toplumsal veya sivil bürokrasinin, özel sektör alanındaki karşılığını Ritzer ortaya çıkarmaya çalışmıştır (Ritzer, 2016). Ritzer’in kuramında Weber’in ortaya koyduğu temel kavramların neredeyse tamamı yer alır: verimlilik, öngörülebilirlik, hesaplanabilirlik, denetim, insanlıktan çıkarma (veya Weber’in yaklaşımı ile insafsız verimlilik).

McDonaldlaşma, her ne kadar kuram adıyla bir markayı temsil ediyor gibi gözükse de atıfta bulunduğu mantık, McDonald restoranlar zincirinde görülen sistemin kendisidir (Göktolga ve Gündoğmuş, 2015: 321). Sadece restoranlar zinciriyle de kalmayan, bu zinciri besleyen devasa üretim sistemlerini de içerisine alan bir kavramdır. Ürünün her detayıyla üretilmesinden tüketiciye sunulması ve tüketici tarafından belli standartlarla tüketilmesinin sağlanması dahil bütün bu sistem, Ritzer tarafından devletin işleyiş aracı olan bürokrasiye benzetilmiştir (2011: 43-44). Öyle ki, klasik yönetim anlayışlarının temelini oluşturan Weber’in bürokratik modeli, bir anlamda Ritzer tarafından post modern dönemde yeniden üretilmiştir. Weber’in teorisinin yeniden uyarlanması ile kavramların daha toplumsal boyut kazandığını iddia etmek yerinde olabilir, fakat şunu ifade etmek gerekir ki devlet, artık klasik çerçevede ele alınacak fiziki görünürlüğünden hızla uzaklaşmaya başlamıştır. Kamu binaları neredeyse ortadan kalkmış, klasik kamu hizmet alanları oldukça daraltılmış, kamu kadroları ya azaltılmış ya da özelleştirilmiş; nihayetinde devlet bürokrasisinin klasik yapısı ciddi tahrifat geçirmiştir (Ayhan ve Önder, 2017: 43-45). Ayrıca bunun üzerine Covid19 Pandemisi gibi uzaktan çalışma yöntemleri (Taner, 2018) de eklendiğinde devlet kurumlarının giderek fiziki mekanlardan uzaklaştığı görülmekte; özel sektörün kullandığı müşteri hizmetleri, satış sonrası hizmetler, müşteri memnuniyeti vs gibi araçları sıklıkla tercih eder olduğu görülmektedir (Önder, 2024: 31-32).

Ritzer, henüz dijital çağın bu denli yoğun olmadığı bir dönemde ortaya attığı temel fikirlerinde özel sektörü, bürokrasinin de taşıdığı temel beş kavramla irdelemektedir. Bunlardan ilki yukarıda da ifade edildiği üzere verimliliktir. Verimlilik, Ritzer'e göre (2011: 69) "... belirli bir amaç için optimum araçları seçmek anlamına" gelir. Optimum kavramı ise yazar tarafından "olabilecek en iyi" araçları aramak, bulmak ve kullanmak şeklinde aynı yerde açıklanmaktadır. Amaç ve araç arasındaki uygun münasebet biçimine en çok uyum sağlayacak araçların seçilmesi, verimliliğin en kestirme tanımı gibi gözükmektedir.

Verimlilikle ilgili görüşlerinde Ritzer, verimliliğin sürekli aranan ve sürekli icat edilen bir kavram olmadığını fikrini ifade etmektedir. Ritzer, verimliliğin toplumu oluşturan bireyler tarafından sürekli aranmadığını, haliyle her seferinde yeni araçların aranmasının kendisini verimsizliği doğuracağını, bunun yerine toplumun daha önce ürettiği çıktılara güvenildiğini söylemektedir (2011: 70). Yani bireyler, daha önceden tekrar tekrar test edilmiş, geçerliliği ve güvenilirliği sağlanmış olduğunu düşündükleri araçlara yönelmektedirler. Yazılı kurallar, teknolojinin parçası haline gelmiş unsurlar, toplumsal gelenekler bu ihtiyacı karşılamaktadır.

İkincisi hesaplanabilirliktir. Az zamanda çok iş yapmak, olarak açıklanabilecek bu başlıkta Ritzer, birim miktarda işin olabildiğince en hızlı şekilde tamamlanmasını değerlendirmektedir (2011: 101). Fakat aynı zamanda ürün kalitesinin standartlaşmasına rağmen düşmesi ve çalışanların hızına rağmen iş doyumlarının azalması hizmeti alan ve veren taraflarında çeşitli sorunlara yol açar gözükmektedir. Hesaplanabilirlik uğruna rakamlara dökülen tüm niteliklerin, aynı zamanda verimliliğin hesaplanmasına da katkısı vardır: en kısa sürede en hızlı üretimi sağlayan araçlar en iyisi ve verimlileridir.

Üçüncüsü öngörülebilirliktir. Öngörülebilirlik doğrudan rasyonelliğin bir yansımasıdır. Modern toplumlarda neredeyse herkes, öngörülebilir süreçleri ister, talep eder ve bekler hale gelmiştir. Yani ister yönetici ister çalışan ister müşteri olsun fark etmeksizin modern toplumun bireyleri, aldıkları hizmetleri zamana ve mekâna bağlı olmaksızın tekrar aynı kalitede bulmayı beklemektedirler. Ritzer, bir McDonalds'ta aynı menüyü yiyen gezgin bir müşterinin gezdiği her McDonalds şubesinde aynı tadı ve hizmet sürecini yaşamayı beklemesini; ayrıca yöneticilerin de bu müşteriye dünyanın her yerinde aynı hizmeti vermeyi taahhüt etmesini buna bağlamaktadır (2011: 126-127).

Dördüncüsü ise denetimdir. Denetim, Ritzer tarafından aslında klasik yönetim anlayışlarının bir tezahürü olarak nitelendirilmektedir. Yani insan, her ne kademedede olursa olsun yönetim ve üretim süreçlerinde belirsizliğin, öngörülemezliğin ve verimsizliğin kaynağıdır (Ritzer, 2011: 153). Ritzer'e göre bu istenmeyen durumların ortadan kaldırılabilmesi için insan ve insana dair faktörlerin de ya yerini tamamen teknoloji araçlarına bırakması ya da sıkı şekilde denetlenmesi gerekmektedir. Sıkı şekilde denetim maliyeti, uzun sürmesi, çalışanlar arasında sorunlara yol açması gibi nedenlerle yerini uzun vadede teknolojik denetime bırakmak zorundadır diyen Ritzer, insanların belli bir işi yapmalarının bir kez kontrol altına alındığında artık bunu robotların yapabileceğini ve dolayısıyla insan faktörünün yönetim ve üretim süreçlerinden olabildiğince çıkarılmasının mümkün olduğunu iddia etmektedir (2011: 154). Diğer taraftan Ritzer, klasik manada denetim kavramına yüklenen anlamların dışına çıkmış; piyasanın ve piyasa taleplerinin, yani müşterilerin ve müşteri isteklerinin de denetlenmesini bu başlıkta değerlendirmiştir. Ritzer'e göre denetim, McDonalds şubesine gelerek daha önceden hazırlanmış menülerden birini tercih eden müşterinin isteklerinin de kontrol edilmesini içermektedir (2011: 158-159). Yani başka bir ifade ile McDonaldlaşmış yönetim sistemlerine girdi olacak her talebin de sistem içerisinde cevabı veya karşılığı bulunan bir sürece ait olmasının "sağlanması" gerekmektedir. Sistem, süreç içerisinde kendisine karşılık bulamayan istekleri talep olarak değerlendirmeye almamaktadır: başka bir ifade ile McDonalds şubesinde çalışanlar, menü dışında bir istekte bulunan müşteriye geri çevirmek zorundadırlar.

Sonuncusu insanlıktan çıkarma, insafsız verimlilik veya rasyonel olanın irrasyonel sayıldığı, Ritzer'in ifadesi ile akılcılığın akıldışılığıdır (2011: 179). Verimliliğin sağlanması uğruna nitel

koşulların nicel rakamlara dönüşmesi, nihai üründe veya hizmette hizmet sunma hızına veya ürünün çokluğuna feda edilen ürün kalitesini (2011: 101) bu başlıkta ele almak mümkündür. Akılcılık, Ritzer'e göre bir kez örgütsel sistemler için kullanılmaya başlandığında nihayetinde verimsizliğe, denetimsizliğe, öngörülemezliğe ve hesaplanamazlığa yol açmaktadır (2011: 180). Burada Ritzer'in kastı aslında, McDonaldlaşma olarak ifade ettiği kuramın içerisinde yer alan tüm olumsuzlukların eritildiği bir pota olmasıdır.

Ritzer'in ifade ettiği bu ilkeler, klasik yönetim anlayışında Weber'in ortaya koyduğu bürokratik modelden oldukça etkilenmiş benzetmektedir. Weber'de Ritzer tarafından sayılan bu ilkelerin ideal hallerini farklı açıklamalar ile görmek mümkündür. Ritzer, Weber'e kıyasla açıklamalarını ve tanımlamalarını daha ziyade özel sektör üzerinden yapmaya kalkışmıştır (2011: 16-17). Zira Weber'in çalışmalarını yaptığı dönemde devletler, en büyük kurumsal örgütlenmeler olarak karşımıza çıkarken aynı zamanda en hacimli ve karmaşık yapılar olarak da görülmekteydi (Aksoy, 2016: 36). Ritzer zamanında ise artık uluslararası faaliyetlerini kıtalararasında gerçekleştirebilen, kıtalararası kurumsal bütünlüklerini sağlayan, çalıştırdıkları personel bakımından pek çok devletten daha fazla istihdama sahip, bütçesi çoğu devletten daha geniş ve temel kamu hizmet alanlarında rekabet gösteren özel örgütler bulmak mümkündür (Kamacı, 2018). Weber, belki de Ritzer zamanında yaşıyor olsaydı, Weber için de özel örgütlerin bürokrasilerini incelemek değerli olacaktı, zira Weber de Ritzer gibi özel şirketlerin de bürokratik süreçlere tabii olduğunu iddia ediyordu (Akçakaya, 2016: 284). Bu sebeple her ikisi de bürokrasiyi kamusal bir kavram olmaktan ziyade toplumsal biçimde değerlendirmeyi tercih etmekteydi.

İkinci benzerlik ise Ritzer'in ve Weber'in bürokrasiye atfettikleri niteliklerde yatmaktadır. Ritzer akılcı bir kurumsal zihin tasarımlarken Weber'in de en önemli niteliği, bürokratik yapıya yasal-ussal bir zemin vermiş olmasıdır (Greisman ve Ritzer, 1981: 36, 46). Ritzer, her ne kadar Weber kadar hukuki metinlere vurgu yapamamış olsa da Ritzer'in örgüt içindeki denetim ve öngörülebilirlik başlıklarında örgüt içindeki yönetim usullerine atıfta bulunduğu bilinmektedir. Fakat Ritzer'in yazılı kurallardan ziyade örgüt yönetim yapısına ve işleyiş biçimine daha fazla önem verdiği, bir anlamda üretim araçlarının örgüt kültürüne olan etkisine daha sıklıkla vurgu yaptığı ifade edilebilir.

Bu iki kuramcı arasındaki en önemli farklılık, çalışanlara ve müşterilere olan yaklaşımlarıdır. Ritzer, personelin genellikle yönetimi zorlaştıran olumsuz yanlarına vurgu yapmaktadır. Çalışanlar, Ritzer'e göre çalışmaktan kaçan, sorumluluk almayan, üretim süreçlerinin tekdüzeleşmesinden memnun ve hatta bunu talep eden, farklılıklardan hoşlanmayan, iş doyumunu yerine maaşı önceleyen, çalışma saatlerinin azaltılmasını talep eden, üstlerinin isteklerine kayıtsız, denetimler karşısında ceza almamak için hareket eden nitelikler göstermektedir (2011). Weber'e göre ise kamu personeli kendisine verilen görevleri layığıyla yerine getiren, verilen görevler dışında kamu hizmetlerinin sunumu için çalışan, üstlerine ve sorumluluklarına karşı bilinçli, çalışma verimliliğine ve performansına riayet eden, iş doyumunu yüksek, özel durumları ile çalışma hayatını ayırabilen, herkese adil ve eşit davranmaya istekli olumlu nitelikler taşımaktadır (Eryılmaz, 2004). Bu farklılıklarla birlikte Ritzer, kuramı içerisinde denetim ilkesine daha fazla önem vermek durumunda kalmıştır; zira denetim, işlerin olması gerektiği gibi yürümesi bakımından kritik bir önem arz etmektedir. Fakat Weber, denetime olan yaklaşımından denetimi yönetim sürecinin bir parçası ve geri değerlendirme noktası olarak ele almakta, çalışanları hataya sürükleyen süreçlerin açıklanmasına yardımcı olacak bir mekanizma şeklinde değerlendirmektedir (Eşki, 2010: 196).

4. Dijital Devlet ve Yeni Kamu Bürokrasisinde McDonaldlaşma

Toplumlar teknolojik gelişmelere devletlerden daha hızlı ayak uydururlar. Toplumun bir anlamda kendisinin sürüklediği ve sürüklendiği bu devrim, toplumun kendisini de neredeyse her gün tekrar şekillendirmektedir (Aslan&Bulut, 2019: 54-55). Günümüzde artık süper akıllı toplumun yaşamı, yapay zekâ ve dijital teknolojiler ile ileri düzey araştırmalardan oldukça etkilenmektedir (Deguchi vd, 2020: 14). Yapay zekanın politika oluşturup oluşturamayacağını tartışıldığı (Tallberg vd, 2024: 3-4) günümüz kamu yönetimi düzleminde devlet yönetim

sistemlerinin de bu teknolojik gelişmelerden etkilenmediğini düşünmek oldukça yersizdir. Dijitalleşen devletin, kamu hizmetlerini üretmede ve sunmada yeni bir kavram olarak Toplum 5.0'a uygun hareket etmesi kaçınılmazdır.

Teknolojik gelişmelere paralel olarak yaşanan tüketim anlayışındaki değişim, gelecek açısından risk olduğu söylenebilir. Bu bağlamda kamu yönetimi sürecinin fiziki çevreyle ahenk içinde, sürdürülebilir, şeffaf ve denetlenebilir olması mecburiyeti önem arz etmektedir. Teknoloji, doğanın bir parçası ve domine edicisi durumundaki insanı doğa ile olan ilişki biçiminde yeni bir sürece itmekte ve etkileşim kamu yönetimi 5.0'ı da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda fiziki alanın (gerçek toplumun) ve siber (dijital) alanın birbiri ile yüksek seviyede entegre edilerek, uyumlu bir biçimde geliştirilmesi hedeflenmiştir. Klasik kamu yönetiminin ortaya çıkmasında ana ekolleri teşkil eden Alman ve Amerikan yönetim düşünceleri, yaşadıkları değişim ve dönüşüm ile bugün de etkinliklerini ciddi manada devam ettirmektedirler. Bununla birlikte kamu yönetimi 5.0 anlayışı yeni modelleri takip eden ve gelişmişlik seviyesi bakımından öncü durumda olan Japonya'da da yeni ve alternatif bir model olarak değerlendirilmektedir (Yılmaz ve Mecek, 2021: 104).

Teknolojik ilerlemeler ve dijitalleşme, yeni bir örgüt kültürü meydana getirir mi, bilinmez. En azından buna dair tartışmalar halen sıcaklığını korumaktadır (Neumann, 2024: 134). Fakat teknolojinin ilerlemesi ile esnek çalışma metotlarının kamu kurumlarında yerleşmeye başlaması, örgüt yapılanması ve kültüründe ciddi değişimlere gebe bir dönemde bulunduğumuza dair ciddi göstergelerdir (Babaoğlu&Memiş, 2019: 24-25). Tartışılan gelişmelerin yanında kamu hizmetlerinin giderek toplumun ihtiyaçlarını da karşılama gereği çerçevesinde yeniden yapılandırıldığı, giderek teknolojiden yararlanan kısımlarıyla ön plana çıktığı fark edilebilir (Karpunina vd, 2021: 336-338). Öteden beridir siyasal oylamalarda ve sayımlarda kullanılan bilgisayarların yanında kamu hizmetlerinin yaygın şekilde sunulduğu internet tabanlı platformların varlığı da bilinmektedir (Gemenis, 2024).

Sayılan bu değişikliklerin yanında kamu politikasının modern çağlarda alışlagelen veri odaklı karar alma yöntemleri de yeni kamu yönetimi anlayışı ile ön plana çıkan temel ilkelerine fayda devşirmeyi amaçlamaktadır (Hill ve Lynn, 2004: 8). Karar alma süreçlerine katılımcılığın artırılması, demokrasinin olgunlaştırılması, yönetim mekanizmalarının harekete geçirilmesi, şeffaflığın, denetimin, hesap verebilirliğin ve öngörülebilirliğin artırılması ve derinleştirilmesi gibi hususlarda devletin, dijital teknolojilerden yararlanmak noktasında istekli olduğu görülmektedir (Sofyani vs, 2020). Bir anlamda veri elde etmek, kamu yönetiminde karar alıcılar için karar almada farklı avantajlar sağlar gözükmektedir: kararın meşruluğunun sağlanması, doğru karar almanın desteklenmesi, kararın başarısı konusunda bilimsel teknikler güvenilmesi, karara duyulan güvenin artırılması (Höchtel vd, 2016: 148-150, 164). Bu nedenlerle teknolojinin imkanları dahilinde vatandaşlara erişerek onlardan olabildiğince bilgi almak, bu bilgileri veriye dönüştürüp yine teknolojik araçlarla yorumlamak günümüz kamu yönetiminin seyrini takip etmeyi kıymetli hale getirmektedir (Idzi ve Gomes, 2022: 446-448).

Kamu yönetimi açısından değerlendirildiğinde temel yönetim ilkelerine dijitalleşmenin sunduğu katkıların, kamu örgütlenmelerinde de belli birtakım faydaları parlattığı söylenebilir. Kamu örgütlerinin de rasyonel sistemler olarak verimliliğe (Manzoor, 2014), öngörülebilirliğe (Dubnick vd, 2011), hesaplanabilirliğe (Bourgon, 2009: 327) ve denetime (Parker vd, 2019) ihtiyacı vardır. Ayrıca kamu örgütleri de bu temalar doğrultusunda personelinden insafsız derecede yüksek performans bekleyebilir. Özellikle pandemi döneminde sağlık çalışanlarının istifalarının engellenmesi gibi hususlarda bu durum daha da ön plana çıkmaktadır (Ergür vd, 2021: 98-99, Kiroğlu, 2020: 88-89).

Dijitalleşme kamu örgütlerinin daha verimli hizmet sunmasına katkı sağlayabilir. Bu hizmet sunumu, e-devlet gibi aracı platformlar üzerinden birim dakikada birim maliyetle en yüksek ve hızlı hizmeti sunma noktasında kamu örgütlerine inanılmaz katkılar da sunabilmektedir (Torres vs, 2005: 235-236). Fakat bu hıza bağlı verimlilik, post modern dönemde kamu yönetimi yapısının

McDonalddlaşma eğiliminde olduğunun en önemli özelliklerinden bir tanesidir. Daha önceden eğitim (Saluk, 2022) ve sağlık sistemleri, yüksek öğretim sistemleri (Alagöz vd, 2023) ile adalet sisteminde (Aydın, 2015) kendisine örnek bulan bu fikir, mesela dakika başına bakılan hasta sayısının ve ortalama hasta bekleme süresinin icadı ile en tepe noktalarına ulaşmış durumdadır. Hastaların bu durumdan memnuniyetsiz olmaları, performans şartlarını asgaride sağlamak veya azami gelir temin etmek için daha çok hasta bakmaya çalışan sağlık çalışanlarının durumu gibi hususlar (Aslan, 2020: 65-68, Öztürk, 2016), McDonalddlaşmanın en büyük niteliklerini (özellikle de akılcılığın akılsızlığı başlığını) tamamlar gibi gözükmemektedir. Ancak dijitalleşme ele alındığında, aynı durumun bu kadar bariz bir şekilde ortaya çıkması mümkün gözükmemektedir. Zira hizmet sunulan ortamın, iletişim türünün ve hizmet kalemlerinin dijitalleştirilmiş olması, personel ve müşteri arasındaki temasın en asgaride indirildiği yeni bir alandır. Bu alanda müşteriler olarak vatandaşlar belli menülerin hazır alıcılarıdır ve birinden diğerine fark etmeksizin aynı derecede "müşteri" olarak değerlendirilirler. Hatta başka bir ifade ile mesela e-devletten hizmet almak isteyen bir vatandaşın bu hizmeti alabilmesi için en asgaride daha önceden e-devlete tanımlanmış bir hizmet kaleminin istemcisi olması gerekmektedir. Vatandaşların e-devletten hizmet almaları noktasında prosedürler, birinden diğerine aynıdır. Personel bakımından da hizmet verilmesi, burada aynı süreçlerin tekrarından ibarettir. Çok benzer bir durum, CİMER (Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi) ve Ombudsmanlık kurumuna gelen şikayetler için de geçerlidir. Artık bu kurumlar, akılcılığın akılsızlığına tutulmuş ve McDonalddlaşmış birer kamu hizmet alanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kamu örgütlerinin yönetişimin temel değerlerine katkı sağlamasını beklediği teknolojik gelişmeler ve geline nokta dijital devletin yapısı ve hizmet alanları, bu dönüşüm de hızlıca temel değerler ekseninde birbirine benzediğini göstermektedir. Denetimin daha sağlıklı gerçekleşebilmesi için dijitalleşen devlet, kendi personelinin denetimini o denli sıkı hale getirmek imkanına erişmektedir ki bu türden bir sıkı denetim mevzusu, klasik kamu yönetimi yaklaşımlarının en revaçta olduğu dönemlerde dahi hayal edilemez durumdadır. Kamu hizmetlerinin makineler tarafından sunulmasının, insan faktörünü ve oluşturacağı riskler ve belirsizliklerin ortadan kaldırılması için elzem olduğu fikri düşünüldüğünde, dijital devletin ve teknolojinin imkanlarının buna ne denli katkı sunacağı yadsınamaz bir gerçektir.

E-devlet gibi platformlarda öngörülebilir ve hesaplanabilir bir hizmet şemasının olması, bu şemanın vatandaşlar ve personel tarafından bilinmesi ve uygulanması ayrıca önem arz etmektedir. E-devlet platformuna başvuran vatandaşlar, hangi hizmetleri hangi basamaklarında ardından buralardan temin edeceklerini ve sonuçlarının neler olacağını bilmektedir (Tosun, 2024: 144-147). Ayrıca hizmet sunucular olarak e-devleti yöneten sistemler de vatandaşlardan gelecek talepleri belli standartlara uygun ve bunlara uyumlulaştırarak değerlendirmeye almaktadır. Böylelikle hizmetlerin sunumunda ve alımında öngörülebilir bir sürecin yönetilmesi kolaylaşmaktadır (Akçakaya, 2017: 13-14). Farklı bir yaklaşımda ise bu türden bir hizmet süreci, hizmeti alanlar ve sunanlar açısından hizmet sunumunun süresi ve kalitesinde de standartların oluşmasına aracılık etmektedir. Başka bir ifade ile bir vatandaş, e-devlet platformu üzerinden hangi hizmetleri ne kadar sürede hangi sonuçlarla alabileceğini bilirken aynı zamanda hizmet sağlayıcılar da bu vatandaşın hangi hizmetleri talep edeceğini ve bunlara hangi sürelerde ulaşabileceği öngörmektedir (Güngör, 2007: 132).

5. Sonuç

Yönetişim ve dijital devletin öncelikleri, Yeni Kamu Yönetimi'yle birlikte değişen kamu bürokrasisinin yapısında önemli bir yer tutmaktadır. Devletin hizmet sunumundaki ve kamu kaynaklarının yeniden dağılımındaki etkinliği ile verimliliğini artırmaya yönelik pek çok konuya vurgu yapması bu önceliklerin başında yer almaktadır (Tunç vd, 2022: 490). Aynı zamanda bu yaklaşımlar, yönetişim ve dijital devletin benzeşen unsurları arasında Ritzer'in geliştirdiği McDonalddlaşma kuramının da emarelerini görmeye kapı aralamaktadır. Yönetişimin katılımcılık, şeffaflık, hesap verebilirlik, denetim gibi ilkeler çerçevesinde teknolojinin sunduğu imkanlardan

yararlanmakta istekli olması, dijital devletin bu hususta aracılık etmesini elzem ve mecburi kılmıştır. Dijital devlet, aynı hususta verimliliği ve etkinliği artırmak için imkanlarını seferber ederken aynı ilkeler etrafında bulunmaktan kaçmamıştır. Dijital devlet de aynı zamanda katılımcılığın artırılması, şeffaflığın sağlanması, hesap verebilirliğin ve hesaplanabilirliğin artırılması, denetimin sağlanması gibi konularda ortak pek çok hususa vurgu yapmaktadır.

Devletlerin dijitalleşmesinde verilerin ağırlıklı olarak verilere dayanması ve karar mekanizmalarının rasyonelleşmesi ile oluşabilecek riskler bulunmaktadır. Bu riskler, insan faktörünü göz ardı edecek karar alma mekanizmalarının gerek yapay zekâ eliyle olsun gerekse insan eliyle olsun, etik değerleri dışlayabileceği ve insanlara özgü durumları göz ardı edebileceğine ilişkin endişeleri diri tutmaktadır. Kamu bürokrasisinin giderek teknolojikleşen yapısı, insan unsurunu göz ardı ederek Ritzer'in ifade ettiği akılcılığın akılsızlığı aşamasına ulaşma ihtimallerini her zaman barındırmaktadır. E-devlet gibi platformlar aracılığı ile doğrudan somut bir şekilde görülmüyor olsa da bu türden riskleri yadsımak, yönetimin gerçekten verimli ve etkin olduğu şüphesini de güçlendirmektedir. Mesela nüfusun e-devlet kullanımı için uygun nitelikleri gerektirip gerektirmediği değerlendirilmeden, hizmet sunumunda gerçekleştirilecek değişimler beraberinde vatandaşların -özellikle geç yaşta olan kesimlerinin- hizmete erişimini kısıtlayacaktır. Aynı zamanda vatandaş verilerinin dijital ortamlarda depolanması, bilgi güvenliği konusunda pek çok sorun ve şüpheyi de beraberinde getirecek; böylelikle vatandaşların dijitalleşen hizmet süreçlerini kanıksamasının önünde bariyer oluşturacaktır.

Faydalarına ve zararlarına rağmen, hatta tüm yönetim trendlerine rağmen devletler, hizmet sunumlarında teknolojinin imkânlarını kullanmaya devam edeceklerdir. McDonaldlaşmanın belirttiği temel ilkeler yönetişimin de temel ilkeleridir. Burada teknolojik devlet de yönetişim adı altında bu ilkelere vurgu yapmaktadır. Fakat yapılan araştırmalar incelendiğinde yönetişim adı altında giderek akıllı unsurlara sahip olan devlet, McDonaldlaşan bir özel şirket yapısına bürünmektedir. Liberal kuramcıların devletin küçültülmesine ilişkin yaklaşımları, yine yönetişim ve katılımcılık gibi liberal değerlerle birlikte devletin post bürokratik bir yapıya bürünmesine neden olmaktadır. Burada teknolojisi artan bir devlet hizmetinin, olası bürokratik risklerinin göz ardı edilmemesi, küçültülen devlet yapısı ve bürokrasinin yapısal anlamıyla kısıtlı kalınmaması gerekmektedir. Bürokrasi, yapısal-fiziki niteliklerinin yanında toplumsal ve sosyolojik pek çok nitelik de taşımaktadır. Ayrıca üzerinde kurulduğu toplumları da bu açılarından etkilemekte ve dönüştürmektedir. Artık devletlerin de dijital görünüşleri ve varlıklarının olabileceği, bu varlıklarının klasik devlet anlayışından çok farklı olabileceği, bu yapıları ile toplumun dijital varlığına bir baskı unsuru oluşturabileceğini iddia etmek çok farazi bir ifade olmayacaktır. Zira kamu bürokrasisi, dijital araçlar vasıtası ile dijital toplumu etkileme kapasitesine sahipse eğer, bunun incelenmesi önemli bir dönüşümün tespit edilebilmesi için elzemdir.

Kaynakça

- Akçakaya, M. (2016). "Weber'in Bürokrasi Kuramının Bugünü ve Geleceği". *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(8), 275-295.
- Akdoğan, A. A. (2015). "Danıştay Kararlarında Yeni Kamu İşletmeciliği Kavramlarının İzini Sürmek". *Memleket Siyaset Yönetim*, 10(24), 1-20.
- Aksoy, A. (2016). "Geleneksel Devletten Modern Devlete: Sanayi Devrimi ve Kamu Yönetimi Düşüncesinde Değişim". *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 31-37.
- Alagöz, B., Çeriz, A., ve Şimşek, N. (2023). "Yükseköğretimin McDonaldlaştırılması". *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 7(1), 210-224.
- Aslan, M. M., & Bulut, Y. (2019). "Akıllı Kent Uygulamalarının Kentsel Güvenlik Açısından Önemi". *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 52-60.

- Aslan, T. (2020). Sağlık kurumlarında hizmet kalitesi algısının hasta memnuniyeti açısından değerlendirilmesi: Bir hastane örneği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Ateş, H. (2003) "Postbürokratik Kamu Yönetimi", *Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar Sorunlar, Tartışmalar, Çözüm Önerileri, Modeller, Dünya ve Türkiye Yansımaları*, (Ed: Asım Balcı, Ahmet Nohutçu, Namık Kemal Öztürk ve Bayram Coşkun), Seçkin Yayınevi, Ankara, 2003, s.57-82
- Aydın, M. B. (2015). "Mahkemelerin Mcdonaldlaşması ve McMahkemeler". *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(1), 51-62.
- Ayhan, E., & Önder, M. (2017). "Yeni Kamu Hizmeti Yaklaşımı: Yönetişime Açılan Bir Kapı". *Gazi İktisat Ve İşletme Dergisi*, 3(2), 19-48.
- Babaoğlu, C. ve Memiş, L. (2009). "Akıllı Kentlerin Politika Üretme Aracı Olarak Yaşam Laboratuvarları (Living Labs)". *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 28(4) 23-47.
- Belli A (2017). "Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı Bağlamında Yerinden Yönetim ve Yerel Yönetimlerin Değerlendirilmesi". *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 9(16), 101-118.
- Belli A., Tunç A. ve Aydın A. (2019). Yerelde Yönetişim Algısı Üzerine Bir Alan Araştırması: Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Örneği. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 18(1), 256-270.,
- Botchway, F. N. (2000). *Good governance: the old, the new, the principle, and the elements*. Fla. J. Int'l L., 13, 159-209.
- Bourgon, J. (2009). "New Directions In Public Administration: Serving Beyond The Predictable". *Public Policy and Administration*, 24(3), 309-330.
- Briand, Louise, "A Sutructurationist Analysis of Post-Bureaucracy in Modernity and Late Modernity", *Journal of Organizational Change Management*, Vol:19, No:1, (2006), s.65-79.
- Çelik, N. (2015). "Postbürokratik Kamu Yönetimi ve Demokrasi". *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 135-152.
- Çukuçayır, M. Akif (2003) "Kamu Yönetiminde Değişim ve Yeni Yönetim Modelleri", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Konya.
- Deguchi, A., Hirai, C., Matsuoka, H., Nakano, T., Oshima, K., Tai, M., & Tani, S. (2020). "What is society 5.0." *Society*, 5(0), 1-24.
- Demir, C., Çohadar, Ö., ve Gök, G. (2017). "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Yönetişimin Temel İlkeleri Bağlamında İncelenmesi". *Strategic Public Management Journal*, 3 Özel Sayı, 138-153. <https://doi.org/10.25069/spmj.347916>
- Dilaveroğlu, A. (2020). "Yönetişim İlkeleri ve Yerel Yönetimler Mevzuatına Yansımalar". *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 45-63.
- Drache, Daniel (2004) *The Post Washington Consensus: The Market Disconnect and the Public Reconnect*, Çalışma International Conference Beyond the Washington Consensus Governance and the Public Domain in Contrasting Economies: The Cases of India and Canada. Man and Development sempozyumunda sunulmuştur.
- Dubnick, Melvin and Frederickson, H. George, (2011) "Public Accountability: Performance Measurement, the Extended State, and the Search for Trust" (June 1, 2011). *National Academy of Public Administration & The Kettering Foundation*, June 2011

- Dunn, William N. ve Miller, David Y. (2007) "A Critique of The New Public Management and The Neo-Weberian State: Advancing a Critical Theory of Administrative Reform", *Public Organization Review*, V:7, N:4, (2007), s.345-358.
- Edgar, L., Marshall, C., & Bassett, M. (2006). Partnerships: Putting good governance principles in practice (pp. 1-19). *Ottawa: Institute on Governance*.
- Eisenberg, M. A. (1992). *An Overview of the Principles of Corporate Governance*. *Bus. Law.*, 48, 1271.
- Erdem, A. ve Çiçekli, A. (2023). "Yönetişim Yaklaşımının Kuramsal Değerlendirilmesi ve İdare Hukuku Bağlamında Analizi". *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 59, 283 – 303.
- Ergur, G. A., Nuhoglu, Ş., Çobanoğlu, C., Çetin, N., Bostan, P., ve Ergur, A. (2021). "Adanmışlıktan tükenmişliğe, tükenmişlikten vazgeçişe: COVID-19 pandemisi'nde istifa eden/emekli olan hekimlerin çığılığı". *İstanbul University Journal of Sociology*, 41(1), 73-102.
- Eryılmaz, B. (2004) *Bürokrasi ve Siyaset: Bürokratik Devletten Etkin Yönetime*, 6. Baskı Alfa Yayınları.
- Eşki, H. (2010). "Bugünü Anlamak İçin Max Weber'i Yeniden Okumak". *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 6(11), 187-198.
- Faruk A. (2006), "Türkiye'de Yönetişim ve Sivil Toplum Tartışmaları Üzerine Bir Değerlendirme", *Memleket SiyasetYönetim*, S:1, (2006), s.127.
- Gemenis, K. (2024). "Artificial intelligence and voting advice applications. *Frontiers in Political Science*", *Political Science Methodologies*, Vol. 6 <https://doi.org/10.3389/fpos.2024.1286893>.
- Genç, F. N. (2012). *Yönetişim, Yönetime Katılma ve Farklı Katılma Türleri*. F. N. Genç (Ed.), *Yönetişim ve Yönetim Ekseninde Kamu Yönetimi* (s. 47-86) içinde
- Gençkaya, Ö., Gündoğdu, H. G., ve Aytekin, A. (2021). "Büyükşehir Belediyeleri Web Sitelerinin Yönetişim İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 16(3), 705-726. <https://doi.org/10.17153/oguiibf.935192>
- Göktolga, O. ve Gündoğmuş, B. (2015). "Küreselleşmeye Karşı Milli Kültürü Koruma ve Yayma Çabası: Yunus Emre Türk Kültür Merkezleri Örneği", *International Journal of Social Science*, 33, 315-328.
- Graham, J., Plumptre, T. W., & Amos, B. (2003). "Principles for Good Governance in the 21st Century" (Vol. 15, p. 6). *Ottawa: Institute on governance*.
- Greisman, H. C. ve Ritzer, G. (1981) "Max Weber, Critical Theory and the Administrated World", *Qualitative Sociology*, vol 4, p. 34-55
- Grey, Chris ve Garsten, Christina, "Trust, Control and Post-Bureaucracy", *Organization Studies*, Vol:22, No:2, (2001), s.229-250.
- Gündoğan Y. S. & Seçkiner Bingöl E. (2024), "Türk Kamu Yönetiminde Açık Devlet Verisi Uygulamaları: Büyükşehir Belediye Portalları Üzerine Bir İnceleme", *RESS Journal Route Educational & Social Science Journal*, Volume 11, Issue 2, March 2024, p. 170-194
- Gündoğmuş, B. (2021). "Kamu Yönetimi Kavramsal Çerçevesi ve İnceleme Yaklaşımları", *Kamu Yönetiminde Değişim Olgusu ve Global Trendler ve Yeni Paradigmalar*, (Editör Berat Akıncı), Ankara: Nobel Yayınları, s.1-20.
- Güngör, S. (2007). "Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Yeni Bir Olgu: E-Devlet". *Türk İdare Dergisi*, 457, 125-140.

- Höchtel, J., Parycek, P., & Schöllhammer, R. (2016). "Big Data in the Policy Cycle: Policy Decision Making in the Digital Era". *Journal of Organizational Computing and Electronic Commerce*, 26(1-2), 147-169.
- Idzi, F.M., Gomes, R.C. "Digital Governance: Government Strategies That Impact Public Services". *GPPG* 2, 427-452 (2022). <https://doi.org/10.1007/s43508-022-00055-w>
- Kamacı, A. (2018). "Küreselleşme Sürecinde Çok Uluslu Şirketlerin Ekonomik Açıdan Değerlendirilmesi". *Yönetim Ekonomi Edebiyat İslami ve Politik Bilimler Dergisi*, 3(2), 81-92.
- Karasu, K. (2009). *Kamu Özel Ortaklığı: Sözleşme Sisteminin Genelleşmesi, Kamu Yönetimi: Yapı İşleyiş Reform*, No:5, 79-93, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi- Kamu Yönetim Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını.
- Karataş, A. (2020). "Post Yeni Kamu İşletmeciliğinin Kuramsal Temelleri: Yeni Bir Kuram Mı Yoksa Bir Tür Çöp Kutusu Modeli Mi?", *International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies*, Vol:6, Issue:21; pp:538-551.
- Karpunina, E. K., Kosorukova, I. V., Dubovitski, A. A., Galieva, G. F., & Chernenko, E. M. (2021). "State Policy of Transition to Society 5.0: Identification and Assessment of Digitalisation Risks". *International Journal of Public Law and Policy*, 7(4), 334-350.
- Le Grand J. (1991) "The Theory of Government Failure". *British Journal of Political Science*. 1991;21(4):423-442.
- Lynn, L. (2008). What is a Neo-Weberian State? Reflections on a Concept and its Implications. *NISPAcee Journal of Public Administration and Policy*, 1(2), 17-30.
- Manzoor, A. (2014). *A Look at Efficiency in Public Administration: Past and Future*. Sage Open, 4(4), 1-5.
- Maruf, M. & Gündoğmuş, B. (2021). *Kamu Çalışanlarında İş Tatmini Üzerine Bir Analiz*. Ekin Yayınevi, Bursa
- Matsunaga, Y., & Yamauchi, N. (2004). "Is the Government Failure Theory Still Relevant? A panel Analysis Using US State Level Data". *Annals of Public and Cooperative Economics*, 75(2).
- Mecek, M. & Kocakula, Ö. (2019). *E-Devlet ve E-Yönetişimde İdari, Siyasal ve Etik Sorunlar. E-Yönetişim: Kavramsal/Kuramsal Çerçeve, Ülke İncelemeleri ve Türkiye'ye Yansımaları* (Ed. Bekir Parlak ve Kadir Caner Doğan), İstanbul: Beta Yayınları, 195-230.
- Neumann, O., Guirguis, K., & Steiner, R. (2024). "Exploring Artificial Intelligence Adoption in Public Organizations: a Comparative Case Study". *Public Management Review*, 26(1), 114-141.
- Ökmen, M, Görmez, K. (2009) "*Türkiye'de Yerel Gündem 21 ve Yerel Yönetişim Uygulamaları*", *Yerel Yönetimlerin Güncel Sorunları* (Edit. K.Görmez, M.Ökmen), Beta Yayını, İstanbul, ss.109- 128.
- Ömürganülşen, U. (2003). "Kamu Sektörünün Yönetimi Sorununa Yeni Bir Yaklaşım: Yeni Kamu İşletmeciliği". *Çağdaş Kamu Yönetimi-I*, 3-43.
- Öniş, Z., ve Şenses, F. (2005). "Rethinking the Emerging Post-Washington Consensus". *Development and Change*, 36(2), 263-290.
- Övgün, B. (2010). "Bürokrasiden Yönetişime Örgüt Tipinin Değişmesi". Yayımlanmamış Doktora Tezi (Tez No. 265588), Ankara Üniversitesi.

- Özdoğan, M. (2018). "Neo-Weberyan Devlet ve Bürokrasi". *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(14), 597-608.
- Parker, L. D., Jacobs, K., & Schmitz, J. (2019). "New Public Management and the Rise of Public Sector Performance Audit: Evidence from the Australian case. Accounting", *Auditing & Accountability Journal*, 32(1), 280-306.
- Patricia K. (2008), "Introduction: Governance, The State and Public Policy in Global Age", *Governance, Globalization and Public Policy*, (Ed: Patricia Kennet), Edwar Elgar Publishing, Cheltenham, 2008, s.12.
- Ritzer, G. (2011) *Toplumun McDonaldlaştırılması, Çağdaş Toplum Yaşamının Değişen Karakteri Üzerine Bir İnceleme* (çev. Şen Süer Kaya), İkinci Basım, Ayrıntı Yayınları İstanbul.
- Ritzer, G., (2016) "Profesyonelleşme, Bürokratikleşme ve Rasyonelleşme: Maz Weber'in Görüşleri", (çev. Selin ATALAY) *Sosyoloji Dergisi* Armağan Sayısı, 189-202.
- Saluk, M. (2022). Klasik Örgüt Kuramının Günümüze Etkileri: Mcdonaldlaşan Eğitim Sistemi Analizi. *Akademik Düşünce Dergisi*, (5), 85-106.
- Seçkiner Bingöl, E. (2021). "Akıllı Şehirlerde Vatandaş Katılımı: Sistematik Bir Literatür Analizi". *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 11(4), 1946-1966. <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.998684>
- Sofyani, H., Riyadh, H. A., ve Fahlevi, H. (2020). "Improving Service Quality, Accountability and Transparency of Local Government: The Intervening Role of Information Technology Governance". *Cogent Business & Management*, 7(1), 1735690.
- Stiglitz, J. (2004). The Post Washington Consensus Consensus. *The Initiative for Policy Dialogue*, 1-15.
- Tallberg, J., Lundgren M., Geith, J. (2024) "AI Regulation in the European Union: Examining Non-State Actor Preferences", *Business and Politics*, 1-22
- Tekeli, İ. (1996). "Yönetim Kavramı Yanısıra Yönetişim Kavramının Gelişmesinin Nedenleri Üzerine". *Sosyal Demokrat Değişim*, (3), 45-54.
- Torres, L., Pina, V., ve Acerete, B. (2005). "E-Government Developments on Delivering Public Services Among EU Cities". *Government information quarterly*, 22(2), 217-238.
- Tosun, A. (2024). "Kamu Yönetiminde Hizmet Sunumunda Bir Paradigma Değişimi: E-Devlet". *International Journal of Social Sciences (IJSS)/Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(33).
- Tunç, A. (2015). Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı Açısından "Sosyal Yardım Yönetimine" Yönelik Bir Değerlendirme, *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, C.7, S.13, ss. 190-206.
- Tunç, A. Hızlı, S. Engin C. (2022). Kamu Yönetimi ve Liberal Ekonomiye Yönelik Bir Değerlendirme, *Route Educational and Social Science Journal*, C.9, S.6, ss. 487-494.
- Wayne Taylor, D. (2000), "Facts, Myths and Monsters: Understanding the Principles of Good Governance", *International Journal of Public Sector Management*, Vol. 13 No. 2, pp. 108-124. <https://doi.org/10.1108/09513550010338755>
- World Bank (1992), *Governance and Development*, Washington D.C, 1992, s.3.
- Yalçın, A. (2010) "İyi Yönetişim İlkeleri ve Türk Kamu Yönetimine Yansımaları", Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yılmaz Ü. (2000), "Kamu Yönetimi Kuramı ve Kamu İşletmeciliği Okulu", *Amme İdaresi Dergisi*, C:33, S:3, (Eylül 2000), s.22.)

- Yılmaz, V. ve Mecek, M. (2021). *Kavram ve Kuramsal Açıdan Türkiye’de Dijital Kamu Yönetimi ve Dönüşümü*. Kamu Yönetiminde Değişim Olgusu: Global Trendler ve Yeni Paradigmalar (Ed. Berat Akıncı). Ankara: Nobel Yayınları, 103-137.
- Zeybekoğlu, S., & Alkan, Y. S. (2021). “Max Weber’in Bürokrasi Modeli: Bir Yeniden Okuma Denemesi”. *Journal of Mehmet Akif Ersoy University Economics and Administrative Sciences Faculty*, 8(2), 651-681.

AN ANALYSIS ON THE SMART STATE AND ITS MCDONALDIZATION

Extended Abstract

Aim: Modern societies, which classical public administration pushed towards bureaucratization with rational public administration approaches, are dragging postmodern societies towards a post-bureaucratic structure with technological applications such as e-government and artificial intelligence. In this period when debates on whether artificial intelligence will act ethically in administration and decision-making remain important, it is important to discuss where the state and administration, which are claimed to be shrinking with neo-liberal approaches through technology, are in reality. At this point, the study aims to reconsider the dimension of the relationship between public administration and modern society in the light of technological developments.

Method(s): The study has subjected the basic principles of governance and the basic qualities of McDonaldization to thematic analysis through secondary sources in the literature, and applied the concepts obtained here to studies on the technological state in public administration. The themes are transparency, accountability, efficiency and rationality. These themes are common elements in governance and it is seen that governance wants to glorify service delivery in public administration with these concepts. However, with the concept of McDonaldization, the possibility that these concepts actually contain pejorative meanings and that they have emerged as a tool to transform modern societies into a post-bureaucratic structure is evaluated.

Findings: Societies keep up with technological developments faster than states. In a sense, this movement, which the society itself is dragged and dragged by itself, reshapes the society itself almost every day (Aslan & Bulut, 2019: 54-55). Today, the life of a superintelligent society is highly influenced by artificial intelligence and digital technologies and advanced research (Deguchi et al., 2020: 14). It is inevitable for the digitalizing state to act in accordance with Society 5.0 as a new concept in producing and delivering public services. While the existence of new technologies is expected to bring uniqueness on the one hand, on the contrary, it creates a uniformization. In the digitalization of states, there are risks that may occur with the predominant reliance on data and the rationalization of decision-making mechanisms. These risks keep alive concerns that decision-making mechanisms that ignore the human factor, whether by artificial intelligence or by human beings, may exclude ethical values and ignore human-specific situations. The increasingly technologized structure of the public bureaucracy always holds the possibility of reaching the stage of irrationality of rationality expressed by Ritzer by ignoring the human element

Conclusion: Despite the benefits and drawbacks, and even despite all governance trends, governments will continue to use the possibilities of technology in service delivery. The basic principles of McDonaldization are also the basic principles of governance. Here, the technological state also emphasizes these principles under the name of governance. However, when the researches are examined, the state, which has increasingly smart elements under the name of governance, takes on the structure of a McDonaldizing private company. Liberal theorists' approaches to downsizing the state, together with liberal values such as governance and participation, cause the state to take on a post-bureaucratic structure. Here, the possible bureaucratic risks of an increasingly technologized state service should not be ignored, and the structural meaning of the shrinking state structure and bureaucracy should not be limited. In addition to its structural-physical qualities, bureaucracy also has many social and sociological qualities. It also affects and transforms the societies on which it is founded in these respects. It would not be too far-fetched to claim that states can also have digital appearances and entities, that these entities can be very different from the classical understanding of the state, and that these structures can constitute an element of pressure on the digital existence of society. If the public bureaucracy has the capacity to influence the digital society through digital tools, it is essential to examine this in order to identify an important transformation.
